

Motion till riksdagen 2007/08:So10

av **Ylva Johansson m.fl. (s)**
med anledning av prop. 2007/08:49

Statligt tandvårdsstöd

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa avgiftsfri tandvård för 20–24-åringar.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att stärka den förebyggande tandvården genom höjt tandvårdsbidrag för grupperna 30–64 år, 65–74 år samt för gruppen 75 år och äldre.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en nationell satsning på handledning och utbildning för personal som sköter äldres och funktionshindrades munhygien.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om initiativ för att säkerställa att alla berörda får den uppsökande och nödvändiga tandvård som de har rätt till.

Inledning

Det finns ett stort behov av en tandvårdsreform. Under senare år har det blivit allt vanligare att människor avstår från att uppsöka tandvården av ekonomiska skäl. För att förhindra nya klasskillnader i tandhälsa i vårt land är det nödvändigt att en tandvårdsreform har starkt fokus på den förebyggande tandvården samtidigt som det införs ett skydd mot höga kostnader. Ingen ska behöva avstå från regelbunden tandvård av ekonomiska skäl.

Det är bra att propositionen föreslår ett förbättrat skydd mot höga kostnader, men det räcker inte för att uppnå bättre tandhälsa i befolkningen. Med ett skydd mot höga kostnader utan motsvarande tillräcklig satsning på basstandvård och förebyggande åtgärder riskerar såväl patienternas som samhällets kostnader för tandvård att öka ytterligare i framtiden, eftersom statens ersättning nästan bara inriktas mot reparation när skadorna blivit stora.

Fel! Okänt namn på

Flera undersökningar pekar på att tandhälsan riskerar att försämrans i yngre åldrar och bland människor med små ekonomiska resurser. För många är några tusenlappar för en vanlig lagning en svåröverstiglig kostnad och ett tandvårdssystem måste därför även ha en satsning på förebyggande tandvård.

Detta resonemang stöds av de undersökningar som gjorts av tandvårdskonsumtionen i olika grupper. Socialstyrelsen och Försäkringskassan redovisade 2006 ett regeringsuppdrag om tandvårdskonsumtion i olika grupper. Undersökningen (som redovisades i tre rapporter) visade att tandvårdskonsumtionen sjunker i vissa grupper, särskilt bland unga där 78 procent i undersökningen besökt tandvården de senaste två åren jämfört med 86 procent för medelålders och 87 procent för äldre. Tittar man på hur många som besökt tandvården det senaste året blir skillnaderna betydligt större. Som framgår av propositionen sker ett stort fall i besöksfrekvensen mellan åldersgruppen 16–19 år, som omfattas av den avgiftsfria barn- och ungdomstandvården, och gruppen 20–24-åringar. Denna skillnad har ökat under senare tid.

Undersökningen visar att det finns ett tydligt samband mellan svaga ekonomiska resurser och att avstå från regelbunden tandvård. Det finns också ett tydligt samband mellan att besöka tandvården mera sällan än vartannat år och att ha dålig tandhälsa. Det innebär att ekonomiska faktorer spelar en väsentlig roll för tandvårdskonsumtion och tandhälsa. Ekonomin kan ses ur två perspektiv: dels patientkostnaderna i sig, dels patienternas ekonomiska situation.

Frågan om varför de unga besöker tandvården i mindre utsträckning än övriga grupper har flera svar. De unga är den grupp som har lägst disponibel inkomst. Även andra faktorer har betydelse för deras ekonomiska situation. En del av de unga har hemmavarande barn och därmed en större försörjningsbörda, vilket de äldre sällan har. De unga har just kommit ut på bostadsmarknaden och har därför oftast högre bostadskostnader än de äldre. De unga är också arbetslösa eller har projektanställningar i högre grad än andra grupper, något som gör att många av dem lever med osäkra inkomster, vilket i större utsträckning leder till att tandvårdsbesök väljs bort.

Oavsett åldersgrupp är det de ekonomiskt sårbara grupperna som avstår från regelbunden tandvård. Det innebär att det även bland de medelålders i första hand är lågutbildade, ensamstående och personer med barn som avstår från regelbunden tandvård. Slutsatsen blir att höga patientkostnader slår hårdast mot de grupper som har minst ekonomisk bärkraft, nämligen unga och socioekonomiskt svaga grupper. Under de senaste åren har det skett en stadig minskning av tandvårdskonsumtionen, särskilt bland de unga men även hos medelålders. De som har låg tandvårdskonsumtion – som inte går regelbundet till tandvård respektive inte har besökt tandvården inom den senaste tvåårsperioden – tillhör också i stor utsträckning de ekonomiskt svagare grupperna i samhället. Risken är att unga och personer med svag ekonomi väljer bort regelbunden kontroll och förebyggande tandvård och bara vänder sig till tandvården vid akuta behov. För en ganska stor grupp – bland de unga 25 procent, medelålders 18 procent och äldre 9 procent – är inte ens akuta besvär tillräckligt för att de ska uppsöka tandvården. Enligt Socialstyrelsens undersökning förefaller denna grupp att öka. Ett nytt tandvårdsstöd måste ta fasta på detta, syfta till att ha en utjämnande effekt och därför också ha en

inriktning med särskilda satsningar på bland annat unga vuxna. Målsättningen måste vara att alla eller så gott som alla regelbundet besöker tandvården, detta för att undvika större tandvårdsproblem längre fram. Eftersom det finns ett tydligt samband mellan ekonomiska förutsättningar och regelbunden tandvård är det viktigt av rättviseskäl att en tandvårdsreform satsar på att ge alla medborgare möjlighet till regelbunden tandvård.

Tandvårdsutredningen

Den socialdemokratiska regeringen beslutade den 1 december 2005 att tillsätta en särskild utredare med uppgift att lägga fram förslag till ett nytt tandvårdsstöd för vuxna (Tandvårdsutredningen). Utredningen överlämnade under 2006 två delbetänkanden. Efter valet 2006 beslutade den borgerliga regeringen att ge utredningen nya direktiv och den nu framlagda propositionens inriktning bygger på de nya direktiven. Vi socialdemokrater anser att satsningen i propositionen på att stödja förebyggande tandvård är för liten samt att det behövs särskilda satsningar på handledning och utbildning för personal som sköter äldres och funktionshindrades tandvård.

Regeringens förslag

Regeringens proposition innebär att alla får ett tandvårdsbidrag (tandvårdscheck) vartannat år som kan användas till undersökningar eller mindre arbeten i munnen. Den som är 30–74 år får 300 kr vartannat år att använda för att betala tandvård. Den som är 20–29 år eller över 75 år får 600 kr vartannat år. I övrigt betalar patienten själv alla kostnader för tandvård upp till 3 000 kr. För kostnader över 3 000 kr och upp till 15 000 kr får patienten ersättning från staten med 50 procent. För kostnader som överstiger 15 000 kr får patienten ersättning från staten med 85 procent. Den fria prissättningen behålls men ett referensprissystem införs som grund för tandvårdsersättning. Vidare införs ett obligatoriskt tandhälsoregister med uppgifter om den vuxna befolkningens tandhälsa.

Konsekvenserna av regeringens förslag

Merparten patienter kommer med regeringens förslag inte att få billigare tandvård jämfört med idag, trots införande av tandvårdscheck. Orsaken är att patienter idag får en viss ersättning från tandvårdsförsäkringen för en del av kostnaderna även under 3 000 kronor, det tas bort med det nya systemet. Cirka 80 procent av befolkningen betalade mindre än 3 000 kr för sin tandvård 2005.

Fel! Okänt namn

Behovet av särskilda insatser för vissa äldre och funktionshindrade

Dagens äldre har betydligt bättre tandstatus än tidigare generationer. Fler äldre har kvar sina egna tänder. Denna utveckling kommer att bli än tydligare för varje år som går. Detta är en fantastisk utveckling men kräver också en del nytänkande eftersom bibehållna tänder paradoxalt nog leder till att tänderna behöver skötas extra noga, även när den äldre inte kan klara detta själv. Många som i hela sitt liv skött sina tänder på ett bra sätt behöver under de sista åren hjälp med att bibehålla en god munhälsa.

Erfarenheten visar att vård- och omsorgspersonal i många fall tycker att det är svårt att ta hand om patienters tandborstning, då det upplevs som besvärligt och ibland integritetskränkande. Ofta är arbetsbelastningen på personalen så stor att tiden inte räcker till för att säkerställa en god munhygien. Tillräcklig bemanning i omsorgen är därför grundläggande men omsorgspersonalen behöver också stöd och utbildning i hur man genomför tandrengöring med en patient som kanske på grund av demens eller annan orsak är oförstående eller ovillig inför situationen. Problematiken gäller också för vissa andra omsorgsgrupper, till exempel en del funktionshindrade. De som får en försämrad munhälsa riskerar följsjukdomar och nedsatt hälsa. Det behövs därför en tioårig handlingsplan för stöd och utbildning i att "sköta andras munhygien" till de personalgrupper som hanterar detta.

Uppsökande och nödvändig tandvård för äldre

Sedan 1999 gäller att landstingen ansvarar för att avgiftsfri uppsökande verksamhet bedrivs på särskilda boenden för äldre och funktionshindrade personer med mera samt att dessa personer erbjuds nödvändig tandvård enligt sjukvårdstaxa. Kommunerna har en viktig uppgift att identifiera dem som ska ingå i personkretsen och att överlämna erbjudande om uppsökande verksamhet och nödvändig tandvård. Tyvärr nås inte alla berörda av denna möjlighet. Socialstyrelsens senaste uppföljning 2005 visar att ungefär 40 procent av personkretsen inte erbjudits någon munhälsobedömning. Knappt hälften, 49 procent, av den skattade personkretsen har fått munhälsobedömning och individuell rådgivning om munvård. Variationerna mellan landstingen är stora. Ungefär 11 procent av personkretsen tackar nej till munhälsobedömning. Störst andel som fått munhälsobedömning finns i särskilda boenden för äldre. När det gäller nödvändig tandvård finns stora variationer mellan landstingen hur stor andel av befolkningen som får del av reformen, bland annat beroende på att många inte känner till reformen. Socialstyrelsens bedömning är att förmånerna Uppsökande verksamhet och Nödvändig tandvård inte är tillräckligt kända för dem som ingår i personkretsen, deras anhöriga, vänner, intresseföreningar och den stora allmänheten.

I budgetpropositionen för 2008 redovisas att situationen i stort är oförändrad. Antalet uppsökta personer ligger på samma nivå som 2005 och uppgår till drygt 60 procent av målgruppen. Vi socialdemokrater anser att regeringen bör ta initiativ till statliga informationsinsatser eller andra åtgärder så att alla berörda får den uppsökande och nödvändiga tandvård som de har rätt till.

Vårt förslag

Det statliga tandvårdsstödet bör dels utgöras av ett omfattande skydd mot höga kostnader, dels en ordentlig satsning på förebyggande tandvård. Propositionens förslag om ett skydd mot höga kostnader tycker vi är bra. Stödet till tandvårdsundersökning och annan förebyggande tandvård är däremot otillräckligt. Det är av yttersta vikt att alla regelbundet har möjlighet att besöka tandvården. Vi anser att den avgiftsfria tandvården för ungdomar bör förlängas med ytterligare fem år. Vi anser vidare att tandvårdschecken behöver vara större än i regeringens förslag. För äldre behöver checken vara störst eftersom många äldre behöver gå till tandläkaren med tätare intervaller än övriga grupper. Även om tandvårdens priser varierar och även om det är individuellt hur ofta man bör undersöka sina tänder så har vi socialdemokrater utformat vårt förslag med inriktningen att patienten inte bör betala stort mer för en undersökning hos tandvården än för ett läkarbesök i sjukvården.

Mot bakgrund av det ovan anförda föreslår vi socialdemokrater följande förändringar av regeringens förslag:

- ? att den avgiftsfria tandvården förlängs från dagens 19 år till 24 år (förlängning med 5 årsklasser),
- ? att tandvårdsbidraget för gruppen 30–64 år fastställs till 500 kr vartannat år istället för propositionens 300 kr, tandvårdsbidraget för gruppen 65–74 år fastställs till 600 kr vartannat år istället för propositionens 300 kr, tandvårdsbidraget för gruppen 75 år och äldre fastställs till 900 kr vartannat år istället för propositionens 600 kr,
- ? att 50 miljoner kronor avsätts årligen i tio år för en nationell satsning på handledning och utbildning av personal som sköter äldres och funktionshindrades tandvård samt
- ? att regeringen bör ta initiativ för att säkerställa att alla berörda får den *Uppsökande verksamhet och Nödvändig tandvård* som de har rätt till.

När det gäller förslaget om att införa ett nationellt tandvårdsregister utgår vi ifrån att Datainspektionens synpunkter inhämtas innan riksdagen behandlar ärendet.

Fel! Okänt namn på

Stockholm den 8 februari 2008

Ylva Johansson (s)

Christer Engelhardt (s)

Marina Pettersson (s)

Catharina Bråkenhielm (s)

Ann Arleklo (s)

Lars U Granberg (s)

Lennart Axelsson (s)

Per Svedberg (s)